

R O S T A.

SZELLEMTÖRTÉNET ÉS ANTI-BIEDERMEIER.

A biedermeier-irodalom témája úgylátszik most már végérvényesen bevonult a magyar irodalomtudomány problémái közé, mert — amint előre várni lehetett az új szempontok ellen következetesen harcoló folyóiratok részéről — megjelent az első kétkedő, Gálos Rezső személyében (Irodalomtörténeti Közlemények 45:311). Gálos Rezső azonban jobban tette volna, ha lojálisan ismerteti a biedermeier-kutatás szempontjait, definícióit, gazdag bizonyításmagyát, ahelyett, hogy féltetve mindezeket egyszerűen peren kívül kimondja a bírói ítéletet...

Azok, akik megijedtek, mikor A d y Endre föllépett, akik értelmetlenül állottak szemben a meginduló *Minerva* folyóirat spirituális irányzatával; akik bosszúsan tették le Gundolf, Strich, Dilthey könyveit, mondván, hogy homályos nyelven írvák; akik nemzeti végromlásukat látták abban, hogy az aprólékos filológiai adatközléseknek beakonyult: még mindig szükségesnek tartják, hogy „a német szellemtörténeti irány eldivatosodása“ ellen hadba vonuljanak. Németnek bélyegzik ezt az irányt, ami olyanfajta maradiság, mint ha valaki tiltakoznék a gravitáció elmélete ellen, mivel Angliából exportálták. Gálos Rezső nem akar egyebet látni a biedermeier-kutatásban, mint „német és francia elméletek“ alátámasztását, amiknek „a magyar műveltségben csak esetleges példák“ felelnek meg; de pár sorral alább nem mulasztja el szerényen hivatkozni rá, hogy ő már 1922-ben emlegette a biedermeier-világot. Egy egész „világ“, mint esetleges példa! De bizony emlegette a biedermeier-világot nemcsak Gálos Rezső, hanem mások is és jóval öelötte, „szellemtörténészek“, akik nálánál alaposabb filológiai fölkészültséggel fogtak a munkához. (Általában: üldözött szellemtörténészeink sokkal alaposabb filológusok, mint azok az adatközlők, vagy régi essayisták, akik ellenük a filológia nevében hadakoznak.)

Kis cikke végén mégis elismeri Gálos, hogy egy nemrég megjelent könyv* „meggyőzte“ őt arról, miszerint a biedermeier-kutatásnak „Jesz eredménye“ a *dii minorum gentium* körében. Ezt a kört és a magyar irodalom összes epigonjait szívesen átengedjük Gálos Rezsőnek. Az idézett dolgozat szándékosan mellözi a kisebb írókat, csak néhány adatot vet öda, a „biedermeier“ T o m p á t elnagyoltan mutatja be, mert nem akart kézen fekvő dolgokat fölfedezni és ambícióját épen a „szellemóriások“ a „vezető szellemek“ érdekelték. Hogy V ö r ö s m a r t y a biedermeier kor gyermeke volt-e, vagy sem, azt nem az a ferde beállítás fogja eldönteni, amellyel Gálos Rezső a biedermeier fogalmát azonosítja a nyárspolgárral, hogy kimondhassa a verdiktet: V ö r ö s m a r t y nem nyárspolgár, tehát nem is, lehet biedermeier... Eltekintve attól, hogy tények ellen hiába minden tusakodás: a biedermeier-kor portréja végeredményben definíció kérdése és ebben a definícióban egy bonyolult világnézeti komplexum áll előttünk, amelynek csak egyrésze a nyárspolgáriság. A hangsúly épen a nemes idealizmuson van, a valóság és romantikus végtelenbetörés kom-

* Zolnai Béla: Irodalom és Biedermeier. Szeged, Acta Univ.

promisszumán: Vörösmarty az így definiált „biedermeier-világ”-ból nem hagyható ki, sőt ennek a világnak egyenesen reprezentánsa. Erre Császár Elemért idézhetem újabb tanunak, aki megállapítja Vörösmartyról (A m. irod. kritika tört. 1925:155-158), hogy az életben „kissé hideg, de becsületes, komoly és megbízható” volt (csupa biedermeier-erények), kritikusi állásfoglalásai meg épen „szárazak”, sőt „szakszerű mellékízüek”, aprólékosak és „kicsinyeskedők” és hogy elméletében „nagyon szűk korlátok közé akarná szorítani a költő képalkotó fantáziáját”. Azt persze megint agyonhallgatja Gálos Rezső, hogy épen az általa idézett tanulmány mutat rá arra (109), hogy Vörösmarty egyéniségének összetettségét, romantikus idealizmusát, lelki egyensúlyozásának metafizikai törvényeit, megnyilatkozásának dinamizmusát és költői részegültségét a „biedermeier”-vonások nem merítik ki. Azt kell hinni, hogy Gálos Rezső nem olvasta el a dolgozat első és második fejezetét, amelyek a biedermeier-probléma elvi kérdéseit tisztázzák.

De Gálos Rezső még ennél is tovább megy. Nemcsak a szellem-történet fáj neki, szembehelyezkedve azzal a ma egyedül lehetséges tudományos világnézettel, amelyet már a kutatók legnagyobb része magáénak vall (elég, ha a Hóman Bálint szerkesztésében megjelent *Magyar történetírás új útjai* c. kiadványra utalunk): — hanem szembehelyezkedik önönmagával is, mikor az összehasonlító irodalomtörténet szempontjait összehaverja a magyarság-kutatás föladataival. Mindkettőnek megvan a létjogosultsága, de nem értjük azt az olcsó páthoszt, amely „idegen áramlatok felelőtlen hangsúlyozása” ellen dühörög „a nemzeti eszme életakarátának öncélú, éles fejlődésvonala” érdekében. Nyitott kapukat dönget Gálos Rezső és olyanoknak magyaráz, akik legalább olyan közel állanak a nemzeti eszme életakarátának öncélú, éles fejlődésvonalához, mint ő. Talán Katona Lajos irányát kifogásolja? Vagy Császár Elemér kitűnő komparatista munkáit, amelyek épen azzal, hogy a német, angol hatásokat összefoglalóan kimutatták, alapvetést szolgáltatnak mindenfajta *hungarológiához*? (Mellékesen szólva: ezt a fogalmat is egy germanista-összehasonlító filológus, Gragger Róbert kezdeményezte.) Vagy talán Alszegehy Zsoltra haragszik Gálos Rezső, Alszegehyre, aki néhány ívvel az ő cikke előtt arról merészelt írni Császár Elemér folyóiratába, hogy „a barokk ízlés líránkba több forrásból került, de legerőteljesebb közvetítője a germán műveltség volt”. Akkor inkább Gálos Rezsőre haragudjon Gálos Rezső, akit Faludi Ferencnél épen a *Shakespeare-mese* érdekelt (Budapesti Szemle 1932, III); arra a Gálosra, aki a magyar műdal kezdetét a németes rokokó-műdalban állapította meg és Csokonai-ról büszkén írta, hogy ő „a legnagyobb magyar rokokó-poéta”, akinél „igazában az olasz-rokokó hatása” jelentkezik stb. (Irod. Közl. 1932-33). Hol van itt a nemzeti eszme, amit Gálos Rezső követel, mikor előbbi megállapításai után most egy szellemes paradoxonnal kijelenti, hogy „Csokonai a rokokó nélkül, sőt a rokokó ellenére is Csokonai?” Ez azt jelentené, hogy Csokonait Gálos Rezső nélkül, sőt Gálos Rezső ellenére is meglehet érteni. Nem hinném, hogy így volna.

Frázisek ezek, ha arra gondolunk, hogy Gálos Rezső kis irodalomtörténetében (Pantheon 1922, I:13) még azt is szükségesnek tartotta kiemelni, hogy a magyar középkor szellemének kialakításában jelentős sze-

repük volt a lengyel zsidóknak és a spanyol zsidóknak, a *Magyar műdal kezdetéről* szóló és az európai barokk irodalmának szorgalmas fölhasználásával készült tanulmányában pedig Zrinyit még kizárólagosan egyetemes szempontból nézte: „Az előző kor művészetét, a barokk szellem megnyilatkozásául, a monumentális jellemzi: nagyvonalúság, nagyszerű pompa, heroizmus... Az eposz magasztosságát fokozza a krisztusi hit, amely egy Andrea del Sarto Disputáját, vagy a *Zrinyiászt* egy formán érzékítve hatja át“. Most pedig azt írja Gálos Rezső, hogy „a Zrinyiásban barokk-heroizmusánál erősebb a magyar életakarát szárnyaló gondolata“. Persze, hogy erősebb, de Gálos Rezsőnek meg kellett térnie, hogy a külföldi hatások kutatása helyett mindezekre rájőjön: a neofita túlbuzgóságával propagálja azokat az eszméket, amik például Prohászka Lajos *Vándor és Bujdosójában* (Minerva 1934) vagy Szerb Antal *Magyar Irodalomtörténetében* eddig még nem látott mélységekbe engednek pillantani. E két munkából a magyar szellemiség olyan csodálatos portréja bontakozik ki, amilyent a Dunántúliának, Győriának hívei és a szellemtörténet ellenségei álmodni sem képesek.

Mondjunk le tehát arról, hogy „barokk“ helyett „életakaratot“ írjunk; hogy a kereszténység, reformáció, reneszánsz, klasszicizmus, rokokó stb. fogalmakat neologizmusokkal helyettesítsük. A biedermeier pedig nem „osztrák életforma“, hanem egyetemes jelenség és egy valóban „szerepeltetett fölfedezett kornak“ szellemi alkata.

(Budapest.)

Garázdá. Péter.

LEVELESTÁR.

Ali haragunni fog érte. Szünjön meg végre az irodalomtudomány-nak az a parazita-típusa, amely rögtön jelentkezik, mihelyt egy új probléma fölvetődik, hogy beleszóljon a kérdésbe és semmitmondó fontoskodásaival azt a látszatot keltse, mintha ő is értene a dologhoz. Ezek az élősdiek semmivel sem tudnak többet, mint amennyit azoktól a kutatóktól tanultak, akik esetleg évtizedes anyaggyűjtésüket adják közre. A parazita szabad zsákmánynak tekinti a probléma megvitatására összehordott kutatásanyagot; úgy tesz, mintha világéletében egyébbel se foglalkozott volna, aztán nagyképpen elkezd a véleményeket latolgatni, egyeztet, összegez és kivonatol, hogy végül is valami lényegtelen vagy lapos módosítással bosszantsa a lelkiismeretes filológusokat. Közben azonban álfilológusunk annyira összekuszálja a pro és kontra álláspontokat, hogy az igazi kutatóknak végkép elmegy a kedvük a témától. Az élősködő azonban elérte célját: bekerül a „kérdés történetébe“, sőt ha némi tudománypolitikai hatalom van a kezében, még az is megtörténhetik, hogy csatlósai őt fogják idézni és propagálni, nem a téma becsületes kezdeményezőit. — *Kritikai berek.* A parazita filológusnak van egy méltó párja: a Sanda Kritikus, aki a Befolyásos Szerkesztőre kancsalít, miközben bárdjával a bírálati objektumra sújt. Tekintetét az üresedésre kerülő kathedrák eshetőségei is erősen befolyásolják és ha szerinte a Befolyásos Szerkesztő minden írása „alapvető“, „véglegesen tisztázó“ és „helyesen fejtette meg a